

3 днем незалежності, ДЕРЖАВО!

Незасвоєні уроки історії

Історики й політологи Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя вирішили з'ясувати причини розпаду СРСР через 25 років після знакової події, яка мала великий вплив на подальший розвиток України й світу. На Міжнародну наукову конференцію «Крах Радянської імперії: анатомія катастрофи» вони запросили науковців із України, Білорусі, Росії, Польщі, США та Грузії.

Доповіді на пленарному та секційних засіданнях не тільки нагадали про серпневий путч 1991 року, «афганський синдром» 1979-1989 років, протестні рухи, перебудовчі експерименти, повсякденні практики радянської провінційної людини, а й переосмислили причини, які спровокували революційні процеси.

Кандидат історичних наук, доцент кафедри історії для гуманітарних факультетів Київського національного університету імені Тараса Шевченка **Юрій Латиш** виділив декілька гіпотез та струнких концепцій, які пояснюють причини зникнення Радянського Союзу.

Однією з перших виникла версія про історичну дефектність комунізму, яка випливає з ідей про утопічність марксизму та соціалізму, імперський характер СРСР, який рано чи пізно був приречений на розпад. Її висунули західні радянологи, і вона досі користується великою популярністю. Теза про нежиттєздатність радянського ладу, як правило, спростовується його сімдесятилітньою історією, а також

фактом успішного існування держав соціалістичної орієнтації. Західні дослідники Дж. Бреслауер, Р. Деніелс, С. Коен, Р. Саква, Е. Хьюїтт переконані, що радянська система підлягала реформуванню.

Досить популярною є концепція, що розпад СРСР став наслідком економічного колапсу. В її основі лежить теза, що радянська модель («реальний соціалізм») та його система планового господарства виявились не в змозі забезпечити своїх громадян необхідною кількістю та якістю матеріальних благ, унаслідок чого зникли підстави для їхнього подальшого існування. Падіння цін на нафту та величезні втрати від антиалкогольної кампанії розбалансували бюджет. Як

наслідок, виник дефіцит життєво необхідних товарів.

Д а л и с я ознаки й економічні прорахунки М. Горбачова. Експрем'єр-міністр Сінгапуру Лі Куан Ю у своїх спогадах, порівнюючи перебудову з реформами в Китаї, відзначив, що радянський лідер «... зробив фатальну помилку, розпочавши кампанію гласності до перебудови економіки, ... Ден

Сяопін виявив куди більше мудрості, вчинивши в Китаї навпаки». Справді, проголошення гласності в умовах економічного падіння мало самовбивчі наслідки, оскільки озлоблені люди звернули весь свій гнів проти влади. Серед західних та українських учених поширена концепція про національний чинник, як головну причину краху СРСР. В її основі лежить уявлення про Радянський Союз як імперію (часто пряме продовження Російської імперії), тому

Олександр Бойко і Віктор Мироненко

Доповідає Тетяна Орлова

його розпад порівнюють із аналогічними процесами як у континентальних (Австро-Угорській, Османській), так і в колоніальних (Британській, Французькій, Португальській) імперіях.

Для праць учених марксистської та лівої орієнтації характерна чітка ув'язка дезінтеграції СРСР з крахом КНР та процесом, який часто називається «реставрацією» або «другим виданням» капіталізму.

Доктор історичних наук, професор історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка **Тетяна Орлова** дослідила причини краху радянської моделі розвитку в країнах Східної Європи.

Період 1948–1989 рр. в історії цих країн прийнято позначати як «державний соціалізм», коли відбувалася модернізація за радянським зразком. Керівництво комуністичних партій, які прийшли до влади за підтримки СРСР, проголосило відданість ідеям марксизму-ленізму. Побудова нового суспільства здійснювалася на засадах диктатури, яка розглядалася як головна умова «звільнення праці і всіх трудящих». До набору неодмінних ознак входили: відсутність приватної власності і ринкових відносин; «влада рад» – інституційна модель, що зовні нагадувала парламентську республіку, але насправді – те, що одержало в західній політології позначення «party-state» (у перекладі: «партія-держава»), тобто дійсна роль правлячої партії у державі; єдина домінуюча комуністична ідеологія (насправді її вкоріненість та міра розкладу різнилися від країни до країни); схожа політична культура, особливо серед еліт. Що стосується економіки, то господарства країн «соціалістичного табору» мали такі риси: висока частка промисловості у ВВП при низькій частці внутрішньої і зовнішньої торгівлі, а також сфери послуг; надмірна частка в промисловості припадала на виробництво засобів виробництва на шкоду випуску товарів масового вжитку; переважна кількість за-

старілої продукції в промисловому виробництві; надмірна мілітаризація економіки. Головне – це надто централізований характер господарської сфери, яка характеризувалася як командно-адміністративна. Економічний механізм базувався не на об'єктивних ринкових регуляторах господарського розвитку, а на постулатах кабінетної теорії «політекономії соціалізму», яка наполягала на відповідному жорсткому плануванні, тобто на суб'єктивістсько-політичних регуляторах. Це виявилось цілковитою утопією і породило потужні структури бюрократичної системи управління, відірвані від життєвих реалій.

Під пильним наглядом Кремля утворився казармений соціалізм, який не піддавався реформуванню й перетворився на перешкоду на шляху суспільного прогресу. Врешті-решт з'ясувалося, що повоєнний рух країн ЦСПСЄ завів їх у глухий кут. Результатом стала повна втрата довіри з боку народів до власних влад. У шорах «єдино вірного марксистсько-ленінського вчення» з його обіцянками встановлення комуністичної влади на всій земній кулі, партійне керівництво не волило зважати на ті соціальні перетворення, що відбулися впродовж періоду побудови «нового суспільства».

Наприкінці 1980-х років у країнах «соціалістичного табору» склалася ситуація, коли і керувати, і жити по-старому стало неможливо. Спроби здійснити ті чи інші економічні реформи були роковані на провал через імовірність підризу інтересів партійної ієрархії – «ядра політичної системи», як наголошували радянські товариші. Ось чому перехід до повнокровної ринкової економіки не міг початися без політичної революції.

Передумови революційного зламу системи, що існувала, склалися, насамперед, внутрішні, але свою роль відіграли й зовнішні фактори. Поєднанням перших і других стало пригнічення національної гордості народів Європи через переконання, що комуністичний режим з усіма його наслідками нав'язаний із зовні, з Москви. Придушення виступів незгодних Угорщини (1956 р.) та Чехословаччини (1968 р.) було втіленням «доктрини Брежнєва» – доктрини «обмеженого суверенітету». Особливе роздратування в місцевого населення викликало перебування на території східноєвропейських країн радянських військ.

Надмірне військово-політичне та фінансово-економічне навантаження, пов'язане з утриманням цього регіону в зоні свого впливу, виснажило Радянський Союз, і його патерналістська політика відійшла в минуле. Зворотною стороною стало відчуття більшої незалежності від «старшого брата» з боку країн – членів соціалістичної співдружності та їх переорієнтація на Захід, який виявився успішнішим в плані економічного, науково-технічного й соціального розвитку. Тим паче, жителі цих країн тяглися до Заходу, вірили у свою ідентичність із Західною Європою.

Захід, своєю чергою, здійснював кроки на підтримку таких прагнень. Спецслужби США та їхні союзники розробляли і здійснювали заходи, спрямовані на розвал світової системи соціалізму, насамперед, через підтримку опозиційних рухів.

Масова підтримка «Солідарності» та антисоціалістичної опозиції з боку широких мас населення в Польщі

дозволила перемогти демократичним силам на перших у колишньому соцтаборі парламентських виборах й обрати електрика гданської верфі Леха Валенсу в грудні 1990 року президентом Польщі.

У жовтні 1990 року на з'їзді Угорської соціалістичної робітничої партії переміг реформаторський напрям, який реорганізував УСРП у соціал-демократичну партію і висловився за ринкову економіку та багатоманітність форм власності. В листопаді пленум ЦК Болгарської компартії зняв Тодора Живкова з посади генерального секретаря, яку він обіймав з 1971 року. В Чехословаччині після студентських заворушень того ж місяця Комуністична партія була усунута від влади, а 29 грудня на хвилі масового ентузіазму президентом став Вацлав Гавел. У листопаді–грудні 1989 року утворився коаліційний уряд Німецької Демократичної Республіки, який невдовзі зробив усе від нього залежне задля об'єднання із ФРН. Грудень приніс повалення режиму Ніколае Чаушеску в Румунії. У січні 1990 року через розкол у Союзі комуністів почалася дезінтеграція соціалістичної федеративної Югославії. У травні 1990 року всезагальний страйк призвів до формування коаліційного уряду в Албанії.

Названі події – це віхи хвилі «оксамитових революцій», які прокотилися Європою впродовж 1989–1990 років. Свою специфічну назву ці перевороти одержали через те, що, по-перше, зміна правлячих політичних сил відбулася мирно, без насильства та крові, за винятком Румунії та Югославії. По-друге, стався перехід від жорсткого тоталітаризму до демократії. Хоча деякі політологи заперечують справжність тих революцій, треба наголосити, що події тих років призвели до докорінних змін у всіх сферах життя: політичній, економічній, соціальній, ідеологічній. Основний зміст започаткованих трансформацій – розбудова ліберально-соціальної демократії разом із створенням ринкової економіки, що вплинуло на перетворення в інших галузях.

Названі аргументи доповнив магістр політології, докторант Інституту політології Університету педагогічного в Кракові **Матеуш Камбонка**. Він проаналізував характер і фактори трансформації економіки України після розпаду СРСР і її співробітництво з Польщею. На думку науковця, шлях, який обрала Україна при перебудові системної інфраструктури, мав схожий у всіх постсоціалістичних країнах характер,

але реальні ефекти цих дій були в кожній країні різними. Підтвердженням цьому служив той факт, що запропонована Україні нова системна інфраструктура суперечила стану свідомості суспільства й ситуації економіки. Катастрофічні результати початкових перетворень спричинили зростання соціальної напруги через високу інфляцію і низькі темпи економічного зростання. Переломним для української економіки був 1995 рік. Влада України вже не могла більше недооцінювати кризу, що насувалася. Таким чином, 11 жовтня 1995 року український парламент схвалив «Програму Ради Міністрів». Уряд почав поступово закривати збиткові й застарілі об'єкти й підтримувати вітчизняних виробників. Програма передбачала подолання подальшого спаду обсягів промислової продукції. Планувався ріст продукції, зменшення спаду ВВП і зниження інфляції. В наступні роки ця програма спричинила прискорення реформ в Україні.

Стіну між нашим імперським минулим і незалежним демократичним майбутнім визначив проректор Гоголівського вишу, професор кафедри історії України, доктор політичних наук **Олександр Бойко**. Ось його актуальні висновки для сучасної України, які він зробив із перебудови в СРСР.

Розпочинати модернізаційний процес, стимулювати пробудження народної ініціативи та активності знизу можна лише тоді коли є чітка й виважена система координат, що включає зрозумілу та обґрунтовану методологію реалізації реформ (систему принципів, методів, прийомів та процедур); адекватну ситуації стратегію. В іншому випадку ситуація може дуже швидко вийти з-під контролю реформаторів і поставити під загрозу долю модернізації. На старті перебудови в поглядах і діях реформаторів переважав дещо спро-

У дискусію вступає Юрій Латиш

щений підхід до змін у суспільстві. З часом це визнав і сам М. Горбачов. «Справа перебудови виявилася важчою, ніж уявлялось на початку, – писав він 1987 року. – Якби у квітні 1985 року нам сказали: через два роки у вас буде ось це і ось це, тобто те, що відбувається сьогодні у житті, ми вважали б, що це неприйнятне». Отже, якісно нове розуміння процесу трансформації суспільства прийшло пізніше, але час було втрачено.

Стратегія модернізації повинна бути довгостроковою, послідовною, конструктивною, системною, раціональною, підкріпленою ідеологією, програмою суспільних змін, що передбачала б і визначала: конкретні цілі, досягнення яких можна проконтролювати; набір критеріїв, за якими можна відслідковувати успішність реформ, що проводяться; ризики та ціну практичної реалізації модернізаційного курсу.

Створення законодавчої бази та розбудова суспільних інститутів не є гарантією докорінної зміни суспільних відносин та й усього суспільного життя саме в тому напрямку, в якому замислювалась модернізація.

У ході модернізації згори різко зростає роль еліти, у якій стратегічно важливою стає не лише її верхівка, яка ініціює реформи і приймає ключові принципові рішення, а й середня ланка, що ретранслює реформаційні ідеї на широкі народні маси та практично керує реалізацією модернізаційного плану. Важливою умовою успіху модернізації є включення «соціального ліфту», основною функцією якого є швидке оновлення, ротація еліти з метою посилення реформаторського ядра.

Реформування в багатонаціональних та поліконфесійних країнах не може здійснюватися за одним шаблоном, а повинно враховувати особливості національного менталітету та регіональну релігійну специфіку. Крім того, слід враховувати значну інертність суспільної свідомості, яку на стартовому етапі реформ важко вивести з рівноваги, щоб мобілізувати для суспільних змін, а при систематичному розгойдуванні під впливом модернізаційних процесів маятника суспільних настроїв так само важко спрогнозувати напрями та динаміку її трансформації.

Радикальна модернізація, як правило, приводить у рух різні соціальні верстви та групи, які можуть (залежно від інтересів, переконань, ресурсів тощо) самоорганізуватися та переформатовуватися після чого суттєво впливати як на хід реформ, так і на суспільні процеси в цілому.

Доба перебудови залишила нам непросту спадщину в суспільному житті. З одного боку, в той час відбулась ціла низка радикальних трансформацій, які, по суті, розчистили будівельний майданчик для вітчизняного державотворення. Мова йде про руйнацію монополії КПРС, початок формування нової політичної структури суспільства, розгортання розбудови громадянського суспільства, утвердження політичного плюралізму. Разом з тим, ціла низка сучасних суспільних проблем та негараздів веде свій родовід саме з доби перебудови. Наприклад, неформальні об'єднання, що виникли в той час, залишили у спадок сучасній багатопартійній системі України своєрідний «синдром неформальності», суть якого полягає у створенні політичних об'єднань на основі вузького прагматичного інтересу;

незалежності й відсутності зв'язку новостворених політичних угруповань не лише від держави, а й від громадськості; консолідації політичних об'єднань не на ідеологічній платформі, а навколо лідера чи групи авторитетних людей та ін.

Не можна досягнути успіху в реформах без активного циркулювання інформації у суспільстві, повноцінної свободи слова. Перебудовча «гласність» – це не повноцінна свобода слова, а лише перехідний стан інформаційного простору на шляху від тотального контролю держави й мовчазного однодумства суспільства до реальної свободи слова.

Побічний продукт більшості реформ – зростання соціальної напруги в суспільстві. Це пояснюється тим, що по-перше, реформи, як правило, є виходом із тієї чи іншої критичної ситуації і можуть містити непопулярні дії бодалі для частини суспільства; по-друге, у ході реалізації модернізаційного курсу через масштабність суспільних змін ініціаторам реформ важко уникнути помилок та прорахунків; по-третє, суспільству важко одразу зрозуміти суть і прорахувати ймовірні наслідки реформ, і тому воно, як правило, насторожено й часто-густо з недовірою ставиться до суспільних змін; по-четверте, консервативні сили, які незацікавлені в модернізації, можуть штучно інспірувати невдоволення народних мас; по-п'яте, радикальні суспільні зміни можуть реанімувати старі проблеми та актуалізувати давні протиріччя в різних сферах суспільного життя. Крім того, після двох-трьох невдалих масштабних реформаційних кроків існує реальна загроза наростання з одного боку невдоволення ініціаторами реформ та їх курсом, з іншого – політичної апатії та втоми народних мас.

Серйозним дестабілізуючим фактором модернізаційних процесів є своєрідний «культурний дисонанс», що може виникнути в ході суспільних змін.

Маємо – подобається це комусь чи не подобається – дві суверенні, майже однакові за своїм потенціалом країни, що завжди справляли і справляють сьогодні визначальний вплив на розвиток подій у Східній Європі і дуже залежать одна від одної у здійсненні категоричного імперативу розвитку – модернізації.

Щодо Росії, її державний провід цього, поки що, не розуміє, хоча поступово об'єктивні обставини в Росії і зовнішній тиск, змусять його чи його наступників це зрозуміти. Не було б тільки запізно.

Утім, що стосується України, з сучасного соціально-економічного стану й політичної парадигми, що склалася, «виповзти» неможливо. Дуже багато часу втрачено. З нього можна тільки вийти сміливим і рішучим кроком. Треба чітко бачити, звідки й куди прямує українське суспільство.

Таке резюме зробив **Віктор Мироненко** – колишній студент нашого університету, очевидець, учасник та дослідник подій, що стали темою обговорення. Сьогодні Віктор Іванович поважний учений Російської академії наук з українським корінням, що здобув собі авторитет дослідженнями європейської, в тому числі української історії. А в часи радянського минулого ця людина спілкувалася з Михайлом Горбачовим і очолювала всесоюзний комсомол.

Діаспора як дзеркало влади

У Києві відбувся VI Всесвітній форум українців

На VI Всесвітній форум українців у Київ прибули з 36 країн делегати й гості, які за межами етнічної батьківщини живуть її болями й проблемами. В Українському домі серед 500 присутніх не було байдужих облич. Напередодні 25-річчя проголошення нашої незалежності вони, на відміну від почесних гостей – президентів Леоніда Кравчука й Віктора Ющенка, говорили не про вкладені матеріальні й розумові зусилля, а про ті загрози, які вкотре знищують нашу націю.

Після ейфорійного ухвалення Декларації про державний суверенітет України наш народ перетерпів недолугі політичні та економічні реформи і сьогодні опинився в найбільшій небезпеці. В неоголошеній війні з російським окупантом загинуло більше 10 тисяч осіб і поранено понад 21 тисячу. Це з виступу голови Світового конгресу українців Євгена Чолія. Така обставина вплинула на атмосферу в залі – лунало багато критичних зауважень на адресу теперішнього Президента й Уряду, які стосувалися не тільки ставлення до діаспори, а й до громадян України.

– Українська діаспора – це дзеркало української влади. Це один із пріоритетів європейської демократії. Уряд зобов'язаний служити українському народу на етнічній Україні і в діаспорі, – заявила голова Товариства української культури в Угорщині, речник української меншини в парламенті Угорщини, голова Європейського Конгресу Українців Ярослава Хортяні. Саме українська громада тут першою в Європі домоглася, щоб парламент цієї країни визнав голодомор в Україні як геноцид. Це один із прикладів лобіювання інтересів нашої держави закордонним українством.

На жаль, наша влада сьогодні цього не цінує. Про це доповідав голова Української Всесвітньої Координаційної Ради Михайло Ратушний. Уже давно згорнута державна програма «Закордонне українство», за якою в

Ніжинському держуніверситеті імені Миколи Гоголя вчилися українські студенти з Казахстану, Киргизії і Росії. Там розуміють, що без розвитку шкільництва діаспора перестане існувати, і тому вкрай потребують кваліфікованих учителів української мови та літератури, українознавства та історії. Але вони не мають можливості оплатити таке навчання. А Міністерство освіти не виділяє для цього державні квоти. Як не опікується воно й виданням підручників для шкіл діспори. І тому викликає глибоку пошану подвижництво вчителів у Придністров'ї, які навчають маленьких українців рідної мови. Їх вітали і нагороджували на форумі.

Принагідно не можна не згадати про розвинену систему української національної освіти (11 освітніх закладів) за напрямком дитячий садок-школа-коледж-виш у Башкортостані.

Науковці Гоголівського вишу неодноразово ділилися в Уфі педагогічним досвідом.

93 українські навчальні заклади, в яких вчать майже 2500 учнів, назвав голова Союзу українців Румунії Микола-Мирослав Петрицький. Українці – не найбільша національна меншина у складі Товариства національних меншин Румунії. Але вони, як громадяни Румунії, вимагали від Уряду держави проживання оприлюднити своє ставлення до російсько-українських проблем.

Незахищеними відчують сьогодні себе українці в Росії. – Мені соромно бути громадянкою країни-агресора, – говорила Лариса Скрипникова з Карелії, яку ми вітали з 75-літтям. Москвич Тарас Дудко, гідний небіж Олександра Довженка, один із тих, хто не боїться відкрито виступати проти загарбання України Росією.

Зустрілися давні й нові друзі Центру гуманітарної співпраці з українською діаспорою НДУ імені Гоголя: заслужений працівник культури України, голова Мінського громадського об'єднання «Заповіт» Галина Калюжна, голова ради об'єднання «Дніпро» з м. Могильов Геннадій Гузій і автор цих рядків

Його ще не оголосили персоною нон грата, як це зробили з відомим журналістом Віктором Гіржовим. Разом із Ярославом Хортяні він був співголовою секції інформаційної політики і розповідав про продуману інформаційну війну, з якої почала свою агресію влада сусідньої держави. Українські журналісти рішуче вимагали від Міністерства інформаційної політики активної контрпропаганди, використовуючи для цього і наш часопис «Український дім».

Правдиву інформацію про події на етнічній батьківщині, про життя інших національних меншин, конкретні поради про пошук роботи подає газета для українців у Польщі «Наш вибір», яку редагує Мирослава Керик. У квітні цього року в Українському домі у Варшаві вона разом із головою Об'єднання українців у Польщі Петром Тимоєм організувала й провела форум україномовних медіа в Польщі.

На форумі презентували видання, радіо та телепередачі, які розповідають про діяльність української меншини в Польщі, про польсько-українське співробітництво. Таку продукцію, яку виготовляють у Польщі, читають і дивляться не тільки тут. На

сьогодні 75 відсотків користувачів сайту «Наш вибір» – особи, які живуть в Україні. Для поширення інформації серед поляків, деякі статті на сайті перекладаються польською мовою.

Газета «Наш вибір» видається за підтримки Фонду притулку, міграції та інтеграції та польської держави.

Часопис Товариства Української культури в Угорщині «Громада» заслуговує окремого огляду, що ми й зробимо в наступному числі газети. Його видають на кошти Міністерства людських ресурсів Угорщини.

Українці в Білорусі надіються дочекатися виконання домовленостей між державою проживання і своєю батьківщиною про транслявання програм українського телебачення.

Усі ці зауваги на Форумі вислухали й підтримали за трибуною двоє відповідальних посадових осіб: віце-прем'єр В'ячеслав Кириленко і народний депутат України Іван Крулько – голова міжфракційного об'єднання Світове українство». Його депутати створили вперше в незалежній Україні, і це вже є позитивним кроком. А негативним є те, що держава вперше ухилилася від організації Всесвітнього форуму. За повідомленням громадського оргкомітету

з проведення VI Всесвітнього форуму українців держава не взяла жодної участі в його організації та проведенні. Тому ми щиро вітали й дякували за матеріальну і молитовну підтримку українцям з Австралії, Англії, США і Канади, Аргентини і Франції, Молдови і Білорусі, Португалії й Іспанії, які продемонстрували свою єдність із нами і які відстоюють наші українські цінності у світі.

1991 року, коли над Україною нависла смертельна небезпека з боку Росії, ми проголосували за суверенітет мирним способом. Сьогодні така небезпека нависає над усім світом. Таке резюме зробив представник ще одного загроженого народу, голова Всесвітнього Конгресу кримських татар Рефат Чубаров. І тому влада повинна об'єднати навколо себе українців усього світу заради збереження нас як нації.

Про це мовилося під час зустрічі Президента України Петра Порошенка з українською діаспорою, яка відбулася після закриття форуму.

Надія ОНИЩЕНКО

ЮВІЛЕЇ

Інтелектуальний міст з Україною

очима студентки й викладачки

Український Вільний Університет, єдиний у світі вищий навчальний заклад поза межами України з українською мовою навчання, був заснований 1921 року у Відні українськими вченими на еміграції, серед яких – Олександр Колесса (перший ректор УВУ) і Михайло Грушевський, того ж року перенесений до Праги, а по Другій світовій війні відроджений у столиці Баварії. Функціонуючи спершу як «екзильний» університет, нині він діє як університет «евросюзного» зразка, позиціонуючи себе як інтелектуальний міст між Україною та країнами ЄС, насамперед Німеччиною. І потрапляючи в його стіни, розумієш, що для досягнення цієї амбітної мети тут працюють послідовно і результативно, – попри скромні масштаби вишу (він розміщений у невеликому особняку неподалік від палацу Німфенбург на околиці Мюнхену, а чисельність його студентів, магістрантів і докторантів, складає останніми роками близько 150 осіб).

В УВУ діють три факультети: україністики, державних та економічних наук і філософський. Два семестри – зимовий і літній – поділено кожен на два навчальні блоки тривалістю в шість тижнів. Читати лекції запрошують (за короткотерміновим контрактом) викладачів з України та української діаспори, та іноземців. Окрім того, університет традиційно влаштовує публічні доповіді авторитетних науковців-гуманітаріїв, мистців, політиків, представників бізнесу і громадських організацій із різних країн. Тож УВУ поєднує функції власне університету та майданчика для зустрічей і дискусій, які на практиці реалізують ідею інтеграції української спільноти в європейський науковий, культурний, політичний і економічний простір. І такі відкриті заходи залюбки відвідують мюнхенські українці та гості з України.

За часів СРСР саме існування Українського Вільного Університету, осередку вільної української наукової думки у вільному світі, було викликом радянській тоталітарній системі, яка визначила для України (як і для інших неросійських «республік») місце денаціоналізованої колонії у складі «союзу». Належить скласти подяку Німеччині, яка фінансово підтримувала УВУ протягом усіх десятиліть його діяльності в Мюнхені, однак після здобуття Україною Незалежності спершу Федеральний уряд Німеччини, а згодом і Баварський уряд таку підтримку припинили. За логікою речей, дбати про свій закордонний виш мала б молода Українська держава. Однак цього не сталося. І сьогодні Український Вільний Університет функціонує, насамперед, коштом Фондації УВУ в Нью-Йорку, а також завдяки оплаті магістрантів і докторантів університету за навчання та відсоткам із власного капіталу в банку (коштів, що залишилися після продажу колишнього приміщення університету – розкішної вілли в центрі міста – і придбання нинішнього, значно скромнішого).

Від 1950 року УВУ користується правом присвоєння вчених ступенів магістра, доктора та габілітованого доктора, які визнаються в Європі. І отут криється гірчинка: адже студенти з України нерідко розглядають університет як стартовий майданчик для укорінення в Німеччині. Втім, звичайно, вирішувати проблему «відтоку мізків» треба саме в Україні.

Для мене особисто Український Вільний Університет асоціюється передусім із постаттю проф. Ігоря Качуровського (1918–2013), світової величини поета – послідовника київських неокласиків, прозаїка, перекладача, літературознавця, багатолітнього професора УВУ і журналіста української редакції Радіо «Свобода» в Мюнхені. У 2001 і 2002 роках, під час літніх семестрів УВУ, мені випало щастя слухати його курси з історії середньовічної європейської літератури, а 2004-го – із сучасної стилістики української мови. Його блискучі лекції – незабутні. Нас, студентів, чарувала його вільна, імпровізаційна манера викладу матеріалу, вміння пояснити найскладніші речі якнайпростіше і подати літературні факти ніби «зсередины» – так, щоб слухач відчув себе сучасником героїв середньовічних епічних поем – Сіда, Роланда, Зігфріда... А на одній зі своїх лекцій він зненацька зізнався: «Я маю два обличчя:

один – 80-літній поважний науковець, другий – 18-річний юнак, який любить іноді щось таке утнути». Так, він умів і любив пожартувати, а до того ще й писав незрівнянні літературні пародії, публікуючи їх під псевдонімом «Хведосій Чичка» (і його «Пародіяріум» став останньою його прижиттєвою книжкою). А ще він був справжнім Учителем, – ділитися своїми неосяжними знаннями було для нього природною потребою. Пам'ятаю, він розповідав, яким довгоочікуваним святом став для нього приїзд до Мюнхену після проголошення Незалежності першої групи студентів з України.

Торік, восени, мені самій випало прочитати трижневий курс лекцій в УВУ з теми «Український поетичний переклад: стратегії наближення до першотвору» – на запрошення тодішньої ректорки, проф. Ярослави Мельник. Цікаво, що при попередній розмові я запропонувала пані Мельник як тему своїх викладів віршознавство (цю дисципліну також викладав в УВУ Качуровський, а крім

того, йому належать блискучі підручники з окремих її галузей – метрики, фоніки та строфіки), однак почула від своєї співрозмовниці, що університет більше зацікавлений у моїх перекладознавчих лекціях-семінарах як перекладача-практика. Було приємно, що мою перекладацьку роботу, зокрема переклад «Беовульфа», помічено й поціновано. І це відбиває загальну університетську стратегію співпраці з науковцями: заохочувати кожного обирати для лекцій оригінальний (не вторинний) матеріал, саме ту тему, яка найповніше відповідає його особистим зацікавленням, а отже – має більші шанси зацікавити й студентів.

Під час одного з візитів до Мюнхену я відвідала й бібліотеку та архів УВУ – найбагатше в німецькомовному світі зібрання україністики. Особливо мене вразила колекція української періодики, друкованої у повоєнні роки в таборах переміщених осіб на теренах Німеччини та Австрії. Велика подяка за екскурсію господині бібліотеки та архіву – Іванці Ребет, невістці Лева Ребета! До речі, пані Іванка приїжджала до Києва під час Євромайдану і під враженням від тих подій прикрасила читальну залу бібліотеки виготовленою власноруч моделлю майданівської ялинки.

Олена О'ЛІП

Нас поєднала «Червона рута»

Закінчився ще один навчальний рік в українській недільній школі земляцтва «Водограй». Протягом усього року українські школи Сілламая й Тарту жили важливими подіями та заходами, присвяченими 100-річчю Естонської республіки та 25-річчю Незалежності України. Навчальна програма дозволяла, крім уроків з мови й культури, народно-прикладної творчості й співів, організовувати та брати участь у тематичних вечорах земляцтва й інших організацій Естонії. Нагадаємо тільки деякі з них: фестивалі «Лоомепада», «Козацькі розваги», «Квіти України», тематичні вечори, присвячені творчості Тараса Шевченка, Володимира Івасюка, Лесі Українки, Лідії Койдули; свята, присвячені Святому Миколаю в Сілламая й Таллінні, День Матері.

Протягом навчального року вчителі недільної школи проходили курси підвищення кваліфікації в різних містах Естонії за участю авторитетних спеціалістів у галузі освіти Естонії, які організував Фонд інтеграції та міграції «Наші люди». Листами подяки від Міністерства освіти Естонії були відзначені вчителі земляцтва «Водограй» Лариса Житник, Світлана Сташкевич, Тамара Паскаренко. Право представляти всіх випускників національних шкіл Естонії удостоїлася випускниця недільної школи земляцтва «Водограй», докторант Тартуського університету Лідія Житник.

Не було б усіх цих досягнень без допомоги й доброї волі батьків. Висловлюємо слова подяки родинам Біляєвих, Пукк, Рогових, Пахній, Гушулей, Стріловських, Загребельних, Бабяк, Кравчук, Самуляк. Дякуємо Фонду інтеграції та міграції «Наші люди» (MISA), Посольству України в Естонії, міському управлінню Сілламая та усім нашим партнерам по співпраці за моральну та фінансову підтримку, без яких багато чого не вдалося б втілити в життя.

На початку літа діти українських недільних шкіл Тарту та Сілламая, а також діти Школи естрадного мистецтва «Джем» із м. Чернівці (Україна) взяли участь у роботі літнього табору в Тарту й Таллінні «**Разом із Чернівчанами**».

Знайомство з керівником Школи естрадного мистецтва «Джем» Марією Білівською відбулося торік на дитячому фестивалі «Ярмарок талантів» у Чернівцях.

Почувши вихованців Марії, ми були вражені тим, як вони співають. З того часу не покидала думка, що треба запросити Марію до нас, аби повчитися.

Під час перебування в Таллінні діти з Чернівців, Тарту та Сілламая побували на прийомі в посла України в Естонії Віктора Крижанівського. Під час зустрічі говорили про проблеми, досягнення, життя. Пан Віктор провів екскурсію по Посольству, яка була дуже цікавою. Перебуваючи в найбільших естонських давніх містах Тарту та Таллінні, звичайно, знайомилися з історією та культурою Естонії, відвідали Центр науки, до якого спеціально на екскурсії возять дітей із інших регіонів Естонії. Незважаючи на прохолодну погоду, діти зайшли у воду й насолодилися Балтійським морем.

Українських гостей вражали білі ночі, вулички старовинних міст.

Кульмінацією перебування в таборі стала участь дітей у щорічному Міжнародному фестивалі дитячої та юнацької творчості «Квіти України». «Джем» вразив своїм виступом глядачів: і костюмами, і піснями, і фінальною «Червоною рutoю» Володимира Івасюка.

Естонські та українські діти спілкувалися, обмінювалися контактами. Сподіваємося, що вони стануть хорошими друзями. Наші гості отримали задоволення від перебування в маленькій, але цікавій країні Естонії, і повезли з собою приємні спогади та гарні враження.

Дякуємо за це Асоціації українських організацій в Естонії, голові Володимирі Паламару за співпрацю під час проведення табору в Таллінні та гарний фестиваль «Квіти України». Дякуємо Фонду інтеграції та міграції «Наші люди» за фінансову підтримку проекту; Галіні Стріловській за піклування про учасників табору; Марії Білівській за проведені майстер-класи, працівникам Посольства України в Естонії та пану Послу Віктору Крижанівському за увагу та щирий прийом.

*Лариса Житник,
Світлана Сташкевич*
Естонія

Це стало можливим через рік, коли Фонд інтеграції та міграції «Наші люди» підтримав проект «100 справ до 100-річчя Незалежності Естонії». Школа естрадного мистецтва «Джем» із керівником Марією Білівською та чудовими юними співачками Дар'єю Бакиновською, Софією Ковтун, Владиславою Піонтик, Наталією Федюк та Христіною Червенюк завітали в Естонію, щоб узяти участь у літньому таборі. Одним із головних заходів були майстер-класи. Марія працювала у двох групах. Цікавою була зустріч з естонською співачкою студією «Фа-дієз», яка працює в Тарту.

Засновник – Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Реєстраційне свідоцтво № 352-24ПР, серія ЧГ, від 6 березня 2007 року
Р/р 31258301208946 НДУ ім. М.Гоголя
02125668 код ГУДКСУ у Чернігівській обл.
м. Чернівці МФО 853592
(благодійний внесок на розвиток Центру гуманітарної співпраці з українською діаспорою)

Склад редакції:
Бойко О.Д., докт. політ. наук, проф.,
Мельничук О.В., докт. фіз.-мат. наук, проф.,
Астаф'єв О.Г., докт. філол. наук, проф.,
Михед П.В., докт. філол. наук, проф.,
Онищенко Н.П., чл. Нац. спілки журн. України,
Самойленко Г.В., докт. філол. наук, проф.,
Стребкова І.О.
Макет та верстка – Іваницька О.І.

Адреса редакції:
Центр гуманітарної співпраці з українською діаспорою, кімната 210
вул. Графська, 2,
м. Ніжин, 16602, Україна
Тел./факс: (04631) 7-19-59
E-mail: ukr_diaspora@ukr.net,
ndu_diaspora@mail.ru
<http://ndu.edu.ua/index.php/tseutr-gumanitarnoji-spiivratsi-z-ukrajinskoyu-diasporoyu/vidannya-ukrajinskij-dim>